

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2023.32.4>
УДК 17: 316.346.2

Юлія СТРЕБКОВА

кандидат філософських наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», м. Київ

ORCID: 0000-0001-9941-0330
Email: strebkova@i.ua

ДЕГУМАНІЗАЦІЯ ЖІНОК У МЕТОДИЧНИХ ВИДАННЯХ РОСІЙСЬКИХ ІДЕОЛОГІВ

Анотація. У статті презентовані результати дослідження нематеріальних аспектів боєготовності російських комбатантів. Зокрема, досліджено гендерні маркери готовності російських бойовиків до нападу із вчиненням сексуального насильства. Висвітлений процес формування соціально-психологічних установок мотиваційної сфери російських чоловіків.

Для дослідження взаємозв'язку ідеології, політики та соціальних практик застосовувався соціально-філософський аналіз на основі гендерного підходу. За рядом критеріїв для аналізу був відібраний збірник методичних матеріалів – видання, спеціалізоване на пролайф та античойс тематиці. З'ясовано, що під виглядом просвітницького проекту, російськими ідеологами здійснювався деструктивний вплив на особистість чоловіків. Розкрито особливості такого впливу, що ілюструється оригінальними російськомовними цитатами з методичних матеріалів. Наводиться перелік цільових груп цього ідеологічного проекту. Досліджена географія таких проектів.

У результаті дослідження були з'ясовані прикладні аспекти формування мізогінії у російських військових. Продемонстровано яким чином відбувається дегуманізація жінок через позбавлення права людини контролювати своє тіло у античойс контексті. Підтверджено, що дегуманізація жінок уможливорює гендерно зумовлене насильство як засіб ведення війни, в тому числі згвалтування, поневолення, примусову вагітність. З'ясовано, що дегуманізація реальних жінок як групи є стратегією «руського мира» та умовою сексуального насильства.

Ключові слова: соціально-філософська аналітика, дегуманізація, гендерний аналіз, гендерно зумовлене насильство, ідеологія, готовність до війни, біополітика, античойс, руский мир, нематеріальні складові бойової потужності.

Julia STREBKOVA

Ph.D. in philosophy, Associate Professor,
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

DEHUMANIZING OF WOMEN IN METHODOLOGICAL PUBLICATIONS OF RUSSIAN IDEOLOGISTS

Abstract. The results of a study of intangible aspects of combat readiness of Russian combatants had been represented in the article. In particular, the gender markers of the readiness of Russian militants to attack with the commission of sexual violence were investigated. The process of formation of socio-psychological attitudes in the motivational sphere of Russian men had been illustrated.

A socio-philosophical analysis based on a gender approach was used to study the relationship between ideology, politics and social practices. Author emphasized, that analysis of the causes of complex social phenomena and processes requires possession of a complex of methodological and interpretive practices, which goes beyond jurisprudence or psychology and requires socio-philosophical research.

Based on a number of criteria, a collection of methodical materials was selected for analysis - a publication specialized on pro-life and anti-choice topics. It was found that under the guise of an educational project, russian ideologues had been carried out a destructive influence on the personality of men. The peculiarities of such influence are revealed, which are illustrated by original Russian-language quotations from methodical materials. The list of target groups of this ideological project had been given. The geography of such projects had been studied.

As a result of the study, applied aspects of the formation of misogyny in the Russian military were clarified. Methods of dehumanization of woman through the deprivation of a person's right to control his body in an anti-choice context had been demonstrated. It has been confirmed that the dehumanization of women enables gender-based

violence as a means of warfare, including rape, enslavement, and forced pregnancy. It has been found that the dehumanization of real women as a group is a strategy of so called "russian world" and a condition for sexual violence.

Key words: *socio-philosophical analytics, dehumanization, gender analysis, gender-based violence, ideology, war readiness, biopolitics, anti-choice, russian world, intangible elements of combat power.*

Постановка проблеми. Російська агресія проти України актуалізувала положення Резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» та суміжних резолюцій. Зокрема, у 2008 році Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію 1820, у якій визнається, що сексуальне насильство може бути воєнним злочином, злочином проти людяності чи геноцидом. Починаючи з 2015 року країни світу відзначають Міжнародний день боротьби з сексуальним насильством в умовах конфлікту. Одним із завдань такого запровадження є підвищення обізнаності відповідних органів про необхідність подолання сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.

У європейських аналітичних матеріалах та звітах 2000-2020 років, що стосуються сексуального насильства під час збройних конфліктів, зазначається, що патріархальні уявленнями про жінок та дівчат як «природних жертв» і схильних до домінування, агресивних чоловіків можуть бути приводом для контролю над жінками у формі насильства. Окрім кадірівських та вагнерівських угруповань, гендерно детерміноване насильство та сексуальні злочини в Україні вчиняють і військові регулярної російської армії. Вдосконалюються міжнародні протоколи і порядки документування та розслідування сексуального насильства в конфліктах. Разом з тим недослідженими залишаються соціально-психологічні установки мотиваційної сфери чоловіків-комбатантів, які вчиняли насильницькі дії та воєнні злочини під час повномасштабного вторгнення в Україну. Девіації сексуальної поведінки не обумовлені органічними розладами чи захворюваннями, розглядаються у психіатрії чи кримінально-правових рамках, і, як правило, не включають навмисне формування такої поведінки. Тож формування соціально-психологічних настанов у російських військових щодо жінок є актуальною і маловивченою темою.

Аналіз наукових публікацій. Хоча останнім часом у центрі уваги опиняються різні аспекти російської пропаганди, вітчизняні автори здебільшого розглядають інформаційну війну як вплив на супротивника. У 2014-2016 роках ми досліджували, як ідеологія сексизму формує образ ворогів у росіян. Було з'ясовано, що готовність до загарбницького нападу має гендерні маркери [3]. У результаті роздумів про ксенофобію ми дійшли висновку, що «російське населення з початку 2010 року було готове вмирати за «правильні» ідеї «русского мира». Відповідно, отримання зараз звісток про смерть російських військових в Україні не буде такою шокуючою для їх сімей» [3, с. 36–40]. Проте за межами нашого дослідження тоді залишились прикладні аспекти формування мізогнії у російських військових.

Гендерні дослідження насильства щодо жінок і гендерно детермінованого насильства частково охоплюють соціально-культурні детермінанти чоловічої агресії. Механізми формування агресії та девіантної поведінки чоловіків розглядаються як правило з позицій педагогіки, психології, соціології та кримінально-правових наук, і включають дегуманізацію та об'єктивацію жінок.

Культура зґвалтувань була у центрі уваги дослідниць тривалий час. Починаючи від робіт класиків фемінізму А. Дворкін (*Life and death: unapologetic writings on the continuing war against women*), К. Мілет (*Сексуальна політика*), Белл Хукс (*Feminist theory from margin to center*) мотиви використання сексуального та гендерно детермінованого насильства як інструменту залишаються у полі зору гендерних дослідниць. Зокрема, сучасні авторки та автори розглядають використання зґвалтувань як інструменту політичного контролю та мобілізації (Mohammad Mohibul Haque, Nousheen Baba Khan). Малодослідженою залишається дегуманізація жінок та її вплив на особливості поведінки агресорів і гвалтівників.

Більшість публікацій, що стосуються дегуманізації жінок під час війни, умовно можна поділити на дві групи. Перша група публікацій стосується історії війни та аналізу літературних творів про жіночі долі воєнних часів. Дослідники аналізують «жіноче питання» у війнах починаючи з античних часів й до Другої світової. Результати найбільш ґрунтовних тематичних дослідження цього типу входять до збірки наукових праць «Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: Гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства». Друга група публікацій – розгляд та аналіз сучасних життєвих історій жінок, які постраждали від сексуального насильства, скоєного воєнними злочинцями сьогодення. Як правило, такі дослідження конфліктів ХХІ ст. спираються на реальні кейси постраждалих жінок.

Варто також відзначити сучасні культурологічні гендерні дослідження жіночої долі під час війни. Авторки, які працюють у цьому напрямку, використовують гендерний аналіз літературних образів і зосереджується на ідентичності жінок у реальних війнах. Прикладом є публікація С. Кубар (Souhair Hassan Koubar) «Жінки та травма війни в Бейрутському суспільстві пекельного вогню: гендерне дослідження» (2018) та аналіз К. Лемб (Christina Lamb) «Наші тіла – їхнє поле битви: що війна робить з жінками?» (2020). У роботах констатується, що сексуальне насильство чоловіків має на меті принизити жінок і цілі громади в умовах війни, підкреслюється важливість жіночого голосу у

боротьбі зі стигматизацією та остракізмом в консервативних суспільствах.

Найбільше розроблені питання сексуального та гендерно зумовленого насильства під час збройних конфліктів у правознавстві та психології. Проте, аналіз причин складних соціальних явищ та процесів вимагає володіння комплексом методологічних та інтерпретативних практик, який виходить за межі правознавства чи психології і потребує соціально-філософського дослідження. До царини соціальної філософії належить також аналіз взаємозв'язку ідеології, політики та соціальних практик. Цікавою у цьому аспекті є робота К. Дітель (Claudia Ditel). Авторка досліджує проблеми жінок під час тривалого Нагірно-Карабахського етнічного конфлікту через риторику дегуманізації та відчуження ззовні і «сприяння мілітаризму та патріархату всередині». Цікаво, що робота 2022 року містить прикладні аспекти паціфікації місцевих жінок для врегулювання конфлікту в суспільно-політичній площині [7].

Підсумовуючи огляд, можна навести слова популярного автора М. Кревельда, який, розглядаючи процес трансформації війни у однойменній роботі, назвав питання про жінок і всього що з ними пов'язано «мабуть найважливішим з питань, що лежать за межами власне військової стратегії» [15].

Отже, питання, які стосуються гендерного аналізу готовності військових вчиняти сексуальні злочини, розроблені недостатньо, що і визначило **мету** даної статті. Друковані видання є традиційним майданчиком та шляхом поширення ідей. Тож предметом аналізу виступають тексти, зокрема методичні видання російських ідеологів, що були видані до повномасштабного вторгнення в Україну.

Виклад основного матеріалу. Ще наприкінці ХХ ст. військові історики помітили, що у нинішній глобальній атмосфері знову почали з'являтися практики, які протягом трьох століть вважалися нецивілізованими [14, с. 39]. Разом із тим, готовність сучасних російських солдат застосовувати такі практики до жінок у центрі Європи була певною несподіванкою не лише для населення західних країн, а й для гуманітарного наукового дискурсу.

Аналітики англomовних видань не оминають увагою розгляд нематеріальної складової бойової готовності [6; 16]. На основі комплексного аналізу бойової готовності розробляються математичні моделі, що вимірюють як матеріальні, так і нематеріальні аспекти боєготовності шляхом встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Цікавою є модель, що використовує множинний регресійний аналіз, а також математичне моделювання та імітацію, враховує компонент морального духу, людські потреби, якість життя, що впливає на стан солдатів, а також відображає стан задоволеності солдатів життям. Звісно, на основі таких моделей передбачається планування стратегій, які, своєю чергою, спираються на прогнозування воєнних дій та поведінки солдат-комбатантів у міжнародних місіях. Тема є дуже перспективною, адже «математика

сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, жахає» [1]. Разом з тим, прогнозування поведінки людей, що не гідні називатись військово-вслужбовцями, виходить за межі прикладних наук та потребує соціально-філософського аналізу.

До повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, російські пропагандисти насичували інформаційний простір ідеологією «руського мира» (РМ), обов'язковою складовою якою є антигендерний компонент [3, с. 39]. Росія постійно намагається заборонити фемінізм як «екстремістську ідеологію». Інформаційне агентство УНІАН наводить слова російського чиновника: «Феміністки на Заході всі проти Путіна, проти Росії і за війну. Феміністки на Україні взагалі заявили, що справжній фемінізм полягає в тому, щоб жінки служили разом з чоловіками, воюючи проти росіян» [2].

Друковане слово ідеології особливо активно готувало російських чоловіків до ненависті та знелюднення жінок після захоплення частини України у 2014 році. У громадських місцях на території окупованої Донеччини в 2015 році з'являлись наліпки-оголошення: «Курение женскому полу запрещено» * «Курящая женщина рискует родить гея». Такі, на перший погляд, абсурдні гасла викликали сміх і подив у соцмережах. Проте, пройде менше десяти років і мізогінні, відверто некрофільні («нравится-не нравится – терпи моя красавица») та гомофобні висловлювання кремлівського лідера будуть сприйматися цілком гідними високої політичної трибуни та викликатимуть захват у широкій аудиторії росіян. Разом з тим, починаючи з 2011 року російська церква робить особливий «упор» на загрозах для традиційних цінностей російської сім'ї. Зокрема, відбуваються регулярні масові заходи на захист моралі. Як приклад: *Общественные слушания на тему: «Нарастание угроз семье, личности и духовно-нравственным ценностям в России и в мире»* (2014 рік).

Відомою є думка, що екзистенційні загрози мобілізують націю і підтримують її [16, с. 5]. Ідеологія «руського мира» формує таку загрозу. Друковані листівки, що поширювались на таких заходах, містили текст: *«ВНИМАНИЕ, НОВАЯ ОПАСНОСТЬ! УГРОЗЫ СЕМЬЕ И ДЕТСТВУ НАРАСТАЮТ! ПРИМЕМ ВЫЗОВ – СОМКНЁМ РЯДЫ В ДЕЛЕ ЗАЩИТЫ ОСНОВ НАШЕГО ОТЕЧЕСТВА¹!* Важливо, що з'являється образ ворогів: *«Враги Отечества намерены использовать геополитическую ситуацию, в том числе, войну на Украине, для дестабилизации нашего государства, для уничтожения семьи и духовно-нравственных ценностей в России».* Згуртованість посилюється

* Тут та надалі російські вислови виділені курсивом і вживаються мовою оригіналу для збереження стилістики та акцентів.

¹ Тут та далі великі літери та виділення застосовано ідеологами у оригінальних текстах.

маскулінітивами: *«Соратники! Единомышленники! Друзья!.. Не позволим им (врагам) праздновать победу, сплотимся перед лицом общей беды и защитим главные смыслы нашей жизни. Если не мы – то кто?»*. Останній лозунг також слугує усвідомленню причетності на «священну» війну.

М. Нусбаум (Martha C. Nussbaum) вирізняє такі компоненти об'єктивації: інструменталізація, заперечення автономії, інертність, заміненість, порушення психічних кордонів, сприйняття у якості власності, заперечення суб'єктності [11]. Всі перелічені складові, функціоналізм при розгляді людини, ставлення до людини як до засобу та ін. можна відслідкувати у процесі дегуманізації жінок.

Для аналізу власне практик дегуманізації жінок звернемось до російських методичних матеріалів К. Шестакова, зокрема до друкованої роботи 2019 року «Лекционно-просветительская работа в защиту жизни и семейных ценностей. Методическое пособие для лекторов» [4]. На перший погляд, це видання є типовою античойс та пролайф пропагандою у релігійно-моралізаторському стилі. Проте, ця робота релевантна для нашого дослідження за рядом характеристик.

По-перше, у виданні об'єднано значний масив готових до використання практик впливу на свідомість, перевірений багаторічним досвідом застосування. Окрім різного формату напрацювань автора, до збірки також увійшли доробки інших ідеологів та пропагандистів. Відзначимо також, що за розміром ця методична розробка досить об'ємна – майже 300 сторінок щільного тексту, схем, таблиць та ін.

По-друге: час видання. Видання презентує результат роботи пропагандиста від початку окупації частин Донбасу до підготовки масових воєнних дій на території України.

По-третє: видання спеціалізоване на особливостях впливу на свідомість чоловіків, які потім долучались до війни і здійснювали звірства на українській території. Під кожну з чоловічих цільових груп ідеологами розроблялись особливі підходи та методи впливу, які висвітлені у відповідних підрозділах видання. Наприклад «Лекции с «силовиками»» [4, с. 120–121] чи «Особенности лекционной работы «в защиту жизни» с военными и курсантами» [4, с. 256–260].

Важливим є також те, що у цьому виданні докладно описані саме методики впливу на конкретні цільові групи. Наприклад, у школах для старшокласників рекомендується наводити *«примеры из жизни самих подростков и юношей. При этом надо помнить о том, что пример должен быть «не в бровь, а в глаз». Нет ничего хуже расплывчатого примера, который можно толковать двояко»* [4, с. 85], натомість говорячи зі шкільними вчителями, автор рекомендує використовувати приклади з російської літератури, що, на його думку, *«показывает высокий уровень эрудиции и культуры, особенно если примеры приводятся как бы невзначай, из головы, а не кажутся нарочито заготовленными»*. Сторінками

нижче подається перелік цитат з російської літератури, рекомендований ідеологами для цих цілей [4, с. 85–87]. Апогеем маніпуляцій є рубрика *«Как отвечать на неудобные вопросы (примеры)»* [4, с.133–151].

Важливою для нашого дослідження є також географія цього «лекційно-просвітницького проекту». Лекції та виступи прослухали десятки тисяч чоловіків із зауральських регіонів. Заходи проводились у Тюменській та Свердловській областях, Республіці Мордовія, Сибірському федеративному окрузі; у закладах Новосибірська, Єкатеринбурга, Саранська, Сургуту, Коломни (військові) та інших містах.

У передмові до видання дається перелік «професійних груп» ідеологічного впливу. Зазначається, що автор *«читает лекции в школах, техникумах, колледжах, училищах, семинариях, вузах, военных частях, детских домах, мужских и женских колониях: как для осужденных, так и для сотрудников УФСИН, на предприятиях, в администрациях городов и районов, на родительских собраниях, на церковных приходах, проводит встречи с педагогами, врачами гинекологами, молодежными клубами, субъектами профилактики безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних и другими профессиональными группами»* [4, с. 5].

Ключовим «смысловим блоком» структури видання та методик впливу є концепт «мужество», який має досить цікаві смислові конотації: *«естественно, надо делать акцент на блоке МУЖЕСТВО, можно после блока ДЕМОГРАФИЯ включить блок ГЕОПОЛИТИКА (особенно в армии и курсантах), рассказать о внешнеполитической обстановке, об угрозе межнациональных конфликтов, главная причина которых в вымирании коренного населения, о том, что в военкоматах говорят: «в армию некого призывать», то есть идет существенный недобор нормальных призывников»* [4, с. 85–87].

Важливою цільовою групою для ідеологічної обробки визначаються також засуджені чоловіки. Розробниками рекомендується перед проведенням виступів *«выяснить общую обстановку «на зоне», особенности контингента осужденных»* [4, с.121]. Зважаючи на залучення даного контингенту у складі так званих приватних армій до війни в Україні, важливим є намагання ідеологів поєднати криміналітет з іншими комбатантами: *«Лекция с возрастными осужденными достаточно сложна и непредсказуема. В общих чертах она напоминает лекцию с силовиками»* [4, с. 121].

Насторожує, що учні старшого шкільного віку розглядаються у тому ж ключі: *«В аудитории, где преобладают не очень дисциплинированные и утонченные юноши (ПТУ, строительномонтажный техникум и т.п.), целесообразно быстро перейти к блоку МУЖЕСТВО, от него – к абортам»*. У молодих чоловіків формується міцний зв'язок кримінальної субкультури і дисципліни: *«в разных аудиториях, не только в школах – в*

военных частях, в детдомах, на зонах. Так вот, лучшая дисциплина обычно именно там – в колониях». Жахає, що студенти технічних та природничих спеціальностей об'єднуються у одну аудиторію з криміналом та бойовиками: «Тоже можно сказать о курсантах силовых ведомств, солдатах срочниках и осужденных до 25 лет. Несмотря на все неурядицы все-таки в армии и силовых структурах так или иначе прививают такие понятия» [4, с. 112].

Дегуманізація може реалізуватися дискурсивно (використовується вербальна агресія та ідіоматична мова, відсторонення чиїхось позицій з дискурсу та ін.), символічно (через образи, зображення) чи фізично (фізичне насильство, рабство та ін.). Європейські автори відносять до фізичної реалізації також відмову у зоровому контакті [5]. На нашу думку дегуманізація жінок у російських чоловіків відбувається через біополітику, шляхом швидкого переходу від символічного (уявлення та ідеали) до фізичного (сексуальне насильство, репродуктивний примус, тортури та ін.).

Жіночність не входить до видання як структурний елемент, але повсюдно супроводжує пропаганду. Зокрема, оспіваний поетами міфологізований образ справжньої молоді російської красуні протиставляється іншим – «неправильним» жінкам і дівчатам. Дослівно: «прицельно бьет» по многим порокам современной старшекласницы» [4, с. 86]. У процесі дегуманізації часто ігнорується індивідуальність, унікальні риси особистості, що може заважати розвитку емпатії чи адекватному сприйняттю стигматизованої групи [5]. У свідомості реципієнтів інформації ефемерний патріархальний ідеал жіночності протиставляється реальним жінкам.

Відмітимо, що елементи демонізації «чужих» жінок як спосіб дегуманізації у контексті особливої російської духовності у подібних світських методичних виданнях не прописані. Хоча у більшості з них визнається «определяющее влияние религии на формирование системы нравственных ценностей». Наприклад, наводиться схема «Механизм формирования нравственных ценностей на основе религиозных заповедей и соответствующий социально-демографический эффект» [4, с. 294]. У цьому зв'язку цікавим є образ сучасної української відьми, що нині є популярним у соцмережах, але, на відміну від ворожих феміністок, ігнорується російськими ідеологами.

Аналізоване видання, як і більшість пролайф літератури, пересичене прикладами репродуктивного примусу та способами контролю над жіночою сексуальністю. Об'єктивація вагітних жінок є частиною дегуманізації. У методичці в розділі «Как отвечать на неудобные вопросы (примеры)» першим йде питання «Беременность в результате изнасилования». У прикладі відповіді на це питання є вкрай важливий, на нашу думку, текст «Скорее всего, с генами, которые биологический отец мог передать ребенку, все в

порядке, преступник просто не был правильно воспитан». Закінчити відповідь рекомендується фразою: «около 15% женщин бесплодны по причине абортов, гормональной контрацепции, «гардасила» и т.п.» [4, с. 134]. Звертаємо увагу, що Гардасил – це вакцина проти вірусу папіломи людини. Цей препарат захищає жінок від вірусних онкологічних захворювань репродуктивної системи. Вакцинування найбільш ефективно до початку статевого життя дівчини.

Ряд дослідників визначають дегуманізацію як дії, спрямовані на заперечення належності суб'єкта до людського роду і позбавлення його людських прав [8; 10; 13]. Обґрунтовуючи неприпустимість контрацепції, ідеологи пропонують чоловікам шляхом маніпуляцій взяти під свій контроль репродукцію: «Мужчина должен отвечать за свои действия, а не перекладывать все проблемы на хрупкие плечи женщины, что происходит в результате использования гормональной контрацепции, спиралей, отчасти барьерных и иных способов контрацепции» [4, с. 41].

За К. Спенс, «використання публічного насильства може бути інструментом об'єктивізації і дегуманізації «іншого», як окремої особи, так і цілої спільноти, яку ця особа представляє» [13]. Н. Хаслам вирізняє дві форми дегуманізації: анімалістичну, яка частіше поширена у контексті міжгрупової взаємодії та механістичну, яка поширюється здебільшого на міжособистісні стосунки [10]. Відповідно до тексту розглянутого видання, реальні жінки менше заслуговують на людяність ніж ембріон, що уособлює образ майбутньої дитини. Для цього пропагандистами передбачені спеціальні засоби впливу, адже пересічний чоловік «с трудом ассоциирует эмбрион с человеком, тем более ему не под силу почувствовать, что зигота – это уже человек» [4, с. 31]. За логікою видання, реальні жінки загалом поступаються у людяності не лише ембріону (який потрібно захищати чоловікам від жінок), а й персонажам художніх творів, ефемерним образам чи ідеалам, а отже, жінки як група виходять за рамки моральності. Загалом, дегуманізація жінок, неприйнятність контрацепції та страх перед абортom може спонукати російських чоловіків вбивати зґвалтованих жінок не лише з причин приховування злочину.

Дегуманізація розглядається як ключовий момент, центральний стрижень міжгрупового насильства, оскільки вона часто є найбільш суттєвим провісником морального винятку, свого роду моральної елімінації. У результаті цього процесу, стигматизовані групи опиняються за межами кордонів, у яких діють правила та закони справедливості [9]. У цьому зв'язку цікавим є сформований у майбутніх російських комбатантів образ «сожительницы», що уособлює реальних жінок і протиставляється ідеальним (неіснуючим) російським дружинам. Для досягнення максимального ефекту цього протиставлення використовується увесь арсенал пропаганди. У лекціях: і звернення до почуттів курсантів, і

героїзована постать «полковника спецназа «Альфа»», і перспективи військової кар'єри при швидкій реєстрації офіційного шлюбу, і невпевненість у майбутньому. Наведемо дослівно рекомендований у методичці діалог: «*То есть сожительница ждать не будет, - добавляет лектор. В случае инвалидности за ним есть кому ухаживать. А сожительница, скорее всего, бросит. Если эта последняя фраза не прозвучит: «сожительница бросит», ее надо договорить за ребят. И вернуться к этому в дальнейшем. – Потому что в случае смерти или увечья семье будут выплачиваться пособия. А сожительнице ничего не положено. Если это прозвучит, то надо обратить внимание на эту формулировку. Здесь лектор обращает внимание на то, что получается, сожительница – никто...»* [4, с. 47].

Висновки і пропозиції. На нашу думку, дегуманізація (зnelюднення) – це не лише дії, а цілісний процес, у якому важливим є соціально-культурний контекст, легітимні політики позбавлення людяності, ідеї, цілі та засоби знеособлення конкретної людини чи групи.

Агресивна маскуліність проходить через всі практики «руського мира» і насаджується у всіх цільових групах ідеологічного впливу, має характеристики кримінальної субкультури. Об'єктивація та дегуманізація жінок є необхідною умовою гендерно зумовленого насильства. Чоловіки з віддалених російських регіонів піддавались інтенсивному інформаційно-психологічному впливу у площині біополітики із застосуванням пролайф та античойс кейсів. Застосування підібраних до кожної цільової групи методик дозволило вплинути на їхні почуття, мотиви, критичне мислення і, зрештою, поведінку.

Пролайф ідеологія є невід'ємною складовою біополітики «руського мира» та російської ідеології загалом. Дегуманізація жінок відбувається у рамках античойс доктрини: жінки, на противагу ембріону, дегуманізуються та втрачають людські права. Підготовка чоловіків до війни включає формування стійкої установки, що жінка не може розпоряджатися своїм тілом.

Дегуманізація передбачає знецінення життя людини загалом, як чоловіка, так і жінки. У розділі «Детермінанти репродуктивного поведіння» или «Когда будут рожать не меньше трех» особистість жінки розчиняється у цінності її репродуктивної функції, а цінність чоловіка-солдата концентрована у підході «Бабы новых нарожают». Розглянуте видання містить шаблони звернень, запитів та інших листів до різноманітних державних структур та організацій з метою вплинути на поширення диктатури російської моралі. Проте реалії тоталітарної держави не передбачають активності пересічних людей для побудову світлого майбутнього у вигляді репродуктивної утопії. Озлоблені і нацьковані на самодостатніх незалежних жінок російські чоловіки стали ресурсом для війни.

Після повномасштабного вторгнення доступ до кейсів для науковців-дослідників відсутній, а встановлення осіб російських бойовиків, які вчиняли сексуальні злочини по відношенню до українських жінок може розтягтися на десятиліття. Але, навіть орієнтуючись на повідомлення у ЗМІ, відслідковуються місцевості, чоловіки з яких вчиняли сексуальні злочини: Зауралля, Бурятія, Алтайський край та ін. Регіони фактично співпадають з населеними пунктами, де проводились ідеологами «заходи» у рамках «лекційно-просвітницького проекту». Звісно, доведення у майбутньому цього зв'язку потребуватиме проведення кількісних досліджень, розгляду кейсів та соціально-філософської аналітики.

1. Загорько І. Міжнародний день боротьби з сексуальним насильством, пов'язаним з конфліктом: історія трьох цілей. *Зміна. Центр прав людини*. URL: <https://zmina.info/articles/mizhnarodnyj-den-borotby-z-seksualnym-nasylystvom-povyazanym-z-konfliktom-istoriya-troh-czilej/>
2. Кобзар Ю. "Екстремістська ідеологія": у Росії зібраніся заборонити фемінізм. *УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/represiji-v-rosiji-derzhduma-hoche-zaboroniti-feminizm-12205569.html>
3. Стребкова Ю.В. Роздуми про своїх, чужих та інакших. *Гендерна парадигма освітнього простору*. Вип. 5. 2017. С. 34–44.
4. Шестаков К.А. Лекционно-просветительская работа в защиту жизни и семейных ценностей. *Методическое пособие для лекторов. Общероссийское общественное движение «За жизнь!»*. Москва, 2019. 297 с.
5. Andrighetto, Luca; Baldissarri, Cristina; Lattanzio, Sara; Loughnan, Steve; Volpato, Chiara. "Humanitarian aid? Two forms of dehumanization and willingness to help after natural disasters". *British Journal of Social Psychology*. 2014. 53 (3): p. 573–584.
6. Bester P.C. The conceptualisation and measurement of combat readiness for peace-support operations – an exploratory study. *Journal of Industrial Psychology*. 33(3). 2007. DOI: <https://doi.org/10.4102/sajip.v33i3.398>
7. Ditel C. Women's Transformative Power in the Nagorno-Karabakh Conflict. *Securitization and Democracy in Eurasia*. 2022. P. 163–177.
8. Enge Erik. Dehumanization as the Central Prerequisite for Slavery. *GRIN Verlag*, 2015. P. 3–24.
9. Goof Phillip, Eberhardt Jennifer, Williams Melissa, Jackson Matthew. "Not yet human: implicit knowledge, historical dehumanization, and contemporary consequences". *Journal of Personality and Social Psychology*. 2008. 94 (2). P. 292–306.

10. Haslam N. Dehumanization: An Integrative Review. *Personality and Social Psychology Review*. Vol. 10, no. 3. 2006. P. 252–264.
11. Martha C. Nussbaum. Objectification: Section - Seven Ways to Treat A Person as a Thing. *Sex and Social Justice*. Oxford University Press, 4 February 1999. P. 218.
12. Riddle K. Antecedents to Sexual Harassment of Women in Selected Male-Dominated Occupations: A Systematic Review. *Workplace Health & Safety*. 2023. DOI: 10.1177/21650799231157085.
13. Spens C. The Theatre of Cruelty: Dehumanization, Objectification & Abu Ghraib. *Journal of Terrorism Research*. №5(3). 2014. DOI: <http://doi.org/10.15664/jtr.946>.
14. Van Creveld M. A Woman's Place: Reflections on the Origins of Violence Social Research. *The Johns Hopkins University Press*. 2000. P. 825–847.
15. Van Creveld M. The transformation of war. *The Free Press*. New York, 2009. 254 p.
16. Williamson M., Murrey W., Gibson C. U.S. Military readiness. Conflicts of the past as lessons for the future. *Strategika*. # 81. 2022. P. 1–20. URL: https://www.hoover.org/sites/default/files/issues/resources/Strategika81_WebReadyPDF.pdf

References

1. Zavorotko I. (2022). *Mizhnarodnyi den borotby z seksualnym nasylstvom, pov'iazanyim z konfliktom: istoriia trokh tsilei* [International Day for the Elimination of Conflict-Related Sexual Violence: A Story of Three Goals]. URL: <https://zmina.info/articles/mizhnarodnyj-den-borotby-z-seksualnym-nasylstvom-povyazanyim-z-konfliktom-istoriya-troh-czilej/> (in Ukrainian).
2. Kobzar Yu. (2023). "Ekstremistska ideolohiia": u Rosii zibralsia zaboronyty feminism ["Extremist ideology": Russia plans to ban feminism]. URL: <https://www.unian.ua/russianworld/represiji-v-rosiji-derzhduma-hoche-zaboroniti-feminizm-12205569.html> (in Ukrainian).
3. Strebkova J.V. (2017). *Rozdumy pro svoikh, chuzhykh ta inakshykh* [Reflections on your own, foreigners and other people's] *Henderna paradyhma osvithnoho prostoru*. № 5. P. 34–44 (in Ukrainian).
4. Shestakov K.A. (2019). *Lekcionno-prosvetitel'skaya rabota v zashitu zhizni i semejnyh cennostej. Metodicheskoe posobie dlya lektorov. Obsherosijskoe obshestvennoe dvizhenie «Za zhizn!»*. [Lecture and educational work in defense of life and family values. Methodological guide for lecturers. All-Russian public movement "For life!"]. Moscow. 297 p. (in Russian).
5. Andrighetto, L., Baldissarri, C., Lattanzio, S., Loughnan, S., & Volpato, C. (2014). Humanitarian aid? Two forms of dehumanization and willingness to help after natural disasters. *British Journal of Social Psychology*, 53(3), 573–584.
6. Bester P. C., & Stanz K. J. (2007). The conceptualization and Measurement of Combat Readiness for Peace-Support Operations – an exploratory study. *SA Journal of Industrial Psychology*, 33(3). DOI: <https://doi.org/10.4102/sajip.v33i3.398>
7. Ditel C. (2022). Women's transformative power in the Nagorno-Karabakh conflict. *Securitization and Democracy in Eurasia*. P. 163–177. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-16659-4_11
8. Enge E. (2015). Dehumanization as the central prerequisite for slavery. GRIN Publishing.
9. Goff, P. A., Eberhardt, J. L., Williams, M. J., & Jackson, M. C. (2008). Not yet human: Implicit knowledge, historical dehumanization, and contemporary consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(2). P. 292–306. DOI: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.94.2.292>
10. Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and Social Psychology Review*, 10(3). P. 252–264. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327957pspr1003_4
11. Martha C. Nussbaum. Objectification: Section - Seven Ways to Treat A Person as a Thing. New York: Oxford University Press, 1999. 475 p.
12. Riddle K., & Heaton K. (2023). Antecedents to sexual harassment of women in selected male-dominated occupations: A systematic review. *Workplace Health and Safety*, 21650799231157085. DOI: <https://doi.org/10.1177/21650799231157085>
13. Spens C. (2014). The Theatre of Cruelty: Dehumanization, Objectification & Abu Ghraib. *Journal of Terrorism Research*, 5(3). DOI: <https://doi.org/10.15664/jtr.946>
14. Creveld M. (2000). A woman's place: Reflections on the origins of violence. *Social research*. P. 825–847.
15. Van Creveld M. (2022). The transformation of war. New York: The Free Press, 2009. 254 p.
- Williamson M. U.S. Military readiness. *Conflicts of the past as lessons for the future*. *Strategika*. # 81. P. 1–20. URL: https://www.hoover.org/sites/default/files/issues/resources/Strategika81_WebReadyPDF.pdf